

GEDACHTEN
 BIJ HET LEZEN VAN HET
IDIOTICON FRISICUM,
 OF
 WOORDENBOEK
 VAN
 BIJZONDER IN *FRIESLAND* GEBRUIKELIJKE
 WOORDEN EN SPREEKWIJZEN,
 DOOR
EV. WASSENBERGH,
 HOOGLEERAAR IN DE GRIEKSCHE EN NEDERDUITSCH
 TAALKUNDE ENZ. TE *FRANEKER. LEEUWARDEN 1802.*
 VAN
 Jhr. Mr. *M. HETTEMA**.

A.

Aak, schuit, schip, schijnt hare benaming te danken te hebben aan hare spitse gedaante. Zoo

* Ik heb mij hier hoofdzakelijk op het IJslandsch beroepen; niet omdat ik vermeen, dat deze alleen de taal is, waaruit geput moet worden, om den oorsprong van mijn woord te vinden, maar om de geletterden op die taal oplettend te maken, dewijl ik die met de onze zeer naauw verwant vind, en zij te weinig bekend is. Ik weet wel, dat men de meeste ook in andere aanverwante talen kan vinden, doch deze taal lag mij voor dat oogenblik voor den geest, en ik wenschte dezelve eene meerdere bekendheid.

beteekent *aak*, *ek*, *ig*, hoek, punt, spits. Bij VON WICHT, *ostfriesisches Landtrecht*, Voorberigt, p. 9, noot *n*, vindt men *aesck* voor schip. Het wortelwoord is *a* of *aa*, dat water, en, als zoodanig, voortgang en beweging beteekent. Men zoude het dus de *snelle* noemen kunnen. Wil men het evenwel met het Hoogduitsche *Nache*, Fransch *nacelle*, verwant houden, zoo heb ik hier niet tegen. De *n* is versterking, of misschien wel aspiratie; zoo als *aars* en *naars*, *adder* en *nadder*; neemt men deze *n* weg, dan heeft men *ache* (*ake*), *acelle* (*akelle*, *akeltje*, *aketje*, *aakje*), IJslandsch *at uka*, *movere*, *agitare*, *bewegen*.

Aak, *kaar*, *vischkaar*, *vischhouder*, komt af van *gaden*, *gaderen*, dat is *vergaderen*. *Gaar*, *gare* of *kaar*, bij omzetting *aakr*, *aak*, *bergplaats*, *berging*. *Haak*, *hake*, *hage*, *heg*, *hek*, welke in-, om- en afsluiting beteekenen, zijn hiermede verwant.

Aalgeer, een werktuig om aal of paling mede te vangen, zamengesteld uit *aal*, *paling*, en *geer*, *gere*, *gare*, *verzamelaar*, van *garen*, *gaderen*, en dus woordelijk *aalverzamelaar*. BILDERDIJK zegt *aalegger*, en dus *aalstekker*, *prikker*, welke betekenis misschien beter zijn zal.

Aard, *melkmoude*; schijnt van *waren*, *bewaren*, afkomstig te zijn. *Waard*, *waarde*, *berging*, *bewaarplaats*. Bekend is het, dat men vroeger, en nog in de Noordsche talen, niet altijd de *w* voor de woorden plaatste, in welke men desniettemin deze in de uitspraak hoorde. Zoo als het IJslandsche *ord*, *woord*; *op*, *oud-Friesch wop*, *geroep*, *geklaag*; *ormr*, *worm*; het IJslandsche *osk*, *Deensch ønske*, *wensch*.

Aarzelings. Professor WASSENBERGH leidt dit af van *pars aversa* in het Latijn, smijt *pars* weg, en trekt *aversa* tot *aars* te zamen. Zouden wij dit *aars* niet eene zamentrekking van *achterst* kunnen noemen? Men zegt immers iemand het achterste toekeeren, waardoor men thans den aars (*nates*) bedoelt, doch vroeger, mijns oordeels, den rug toekeeren zal beteekend hebben. In het IJslandsch is het *arss*. Wil men evenwel de zamentrekking van *achterst* tot *aars* niet aannemen, zoo kan men BILDERDIJKS afleiding nemen, die *aars* een Fransch woord. noemt, en het voor het bijvoeglijk woord *arche* houdt, en *trou* er onder verstaat, en het dus *aartsgat* noemt, waarbij het *trou* uit schaamte zoude zijn weggelaten. Wanneer ik evenwel aan het Nederlandsche woord *aâr*, *ader*, dat is, vloëijer, stroomer, dus ook ontlaste, denk, zoude men, de werking uit deze bron in aanmerking nemende, dit gedeelte van het menschelijke ligchaam als de ontlaste bij uitnemendheid kunnen noemen, hetwelk, mijns oordeels, in *aars*, met de *s* er bij, opgesloten ligt.

Aebel, voortreffelijk, braaf; *aebel man*, voortreffelijk man. IJslandsch *abl*, robur, sterkte, kracht.

Aeren emmer. Bij WASSENBERGH koperen emmer, en waarom? Omdat *aereus* in het Latijn van koper, koperen beteekent, en deze emmers van koper zijn. Dit is hier de bedoeling niet. *Aeren emmer*, of, zoo als onze landlieden spreken, *aed-amer*, is een koperen emmer, waarin men de melk vergadert, om uit het land naar huis te brengen; van koper gemaakt, omdat zij meer koelte bevat-

ten en zuiverder zijn, dan de houtene, en hierdoor de melk beter bewaard blijft. *Aeren* of *eeren* is ons ploegen, werken, IJslandsch *ar*, arbeid, werk; derhálve werkemmer, welke tot het landwerk dient, onderscheiden van *boanamer*, dat is, *bornamer*, drinkemmer, welke van hout zijn, en tot het drenken van het vee op stal en tot andere huiselijke bezigheden gebruikt worden.

Aker, koperen emmertje. Hetzelfde met *haker*, *heffer*, schepper. Dit wordt in *Friesland* gewoonlijk, met eene koperen ketting er aan, bij de regenbakken gebruikt, om er het water mede uit te haken, te heffen, op te putten. Wil men het *wataraar*, uit *aa*, water, afleidende, noemen, dan zal het toch altijd de waterschepper beteekenen, dus de heffer, de haker van het water.

Amelaar, mier. Het is een ieder genoegzaam bekend, hoe lastig het is, in de nabijheid van een nest dezer dieren te liggen slapen, daar zij ons onophoudelijk plagen. En van dit plagen of lastig zijn schijnt dit dier zijnen naam ontleend te hebben. In het IJslandsch is *at ama* molestare, lastig zijn, last aandoen. *Amelaar* is dus niets anders, dan de *lastige*. Misschien is het Hoogduitsche *Ameise*, Angelsaksisch *cemet*, en het Engelsche *emmet*, hiermede verwant.

Amper, zuur, bitter, schijnt met het IJslandsche *ambr*, stridor, gekners, in verband te staan, hetwelk het hoogzure zonder twijfel veroorzaakt. Het IJslandsche *apr*, acer, asper, zuur, behoort hier mede toe.

B.

Baan. *Wakker in de baan zijn*, zich geene

rust gunnen, ijverig in de weer zijn. Dit is verwant met het IJslandsche *bann*, een weg, voornamelijk een bruikbare weg; *in de baan zijn*, dus op den weg zijn. Men moet dit niet verwarren met *baan* in wildbaan, hetwelk van *ban*, district, oord, afkomt, en wilddistrict, oord, waar zich het wild ophoudt, beteekent.

Balsturig, ongemakkelijk, zich tegen alles verzettende, nergens mede tevreden; IJslandsch *ballr*, pugnax, vechter; *balldr*, strenuus; *balldstyrugr*, reluctans, refractarius; overig in ons *ballast*, *baldadig*, *baloorig*.

Barg, varken. IJslandsch *purca*; Latijn *porca*. Hetzelfde als vark(en); *v* en *b*, *g* en *k* verwisselen.

Beet, van *bijte*, *bijt*, brok, stukje; overdragelijk iets, dat niet veel is, weinig. *Dat is niet een beet aardig*, niet een weinigje aardig; *ik ben niet een beet wel*, niet eens een weinig wel; *ik heb er niet een beet zin aan*, niet een weinig zin aan.

Begorden, bevruchten, bezwangeren, dat is, begordelen, van gordel, riem, band om den middel. Zoo zegt men ook: *het zwaard omgorden*; even als omhelzen, *coïre*, figuurlijk gebezigd. Onze oude Friezen zeiden *to gara cleppa*, dat is, te zamen kleven, in diezelfde beteekenis.

Begorten, voor bemorsen, is verwant aan *goor*, vuil, morsig. IJslandsch *gor*, vuilnis der ingewanden. Pralerij beteekent in het IJslandsch *gort*.

Beiert, eene verzamelplaats. Te *Leeuwarden* heet het grootste vertrek in het Sint Antonie gasthuis, de verzamelplaats dier bewoners, de *Beier*. Ook te *Bolsward* wordt een gesticht de *Beier* genoemd. Het is eene zamentrekking van *begaderde*,

voor *vergaderde*, of vergadering, van *begaderen*, voor *vergaderen*. Wil men het evenwel van *beien*, beiden, vertoeven, afleiden, ik heb daar niet tegen.

Berekenen (het vuur onder de asch). Hetzelfde met *berekelen*, *berakelen*, *berokelen*.

Besaauwen, van schrik en aandoening verbleken of bezwijken. IJslandsch *sefi*, moed, driestheid, onversaagdheid; *besaauwen*, *beseuwen*, dus, ontmoedigd worden, overdragtelijk, bezwijken, verbleken. Men stelt, dat *be* de beteekenis van het woord, waarbij het gevoegd is, niet afneemt, maar versterkt. Ik kan mij hiermede niet vereenigen, ten zij men de versterking zoo wel tot de vermindering als tot de vermeerdering betreft. Zie hier eenige woorden, waarin de beteekenis, mijns oordeels, vermindert: *Begnibbelen*, berooven, bedriegen, dat is, aftrekken, Latijn *decipere*; *bedwelmen*, *deficere animo*; *befamen*, *difffamare*; *beknabbelen*, *arrodere*, ook *afknabbelen*, *afknaauwen* genoemd; *beleiden*, *deducere*, afleiden; *belenden*, *evadere*; *belezen*, *exorcisare*; *benemen*, *adimere*, *aufferre*; *beruchtigen*, *difffamare*; *bescheid*, dat is, afscheiding, *distinctio*; *beschroeijen*, *amputare*, *resecare*; *beseuren*, *decipere*; *besnijden*, *amputare*; *beweren*, *defendere*. Men ziet hier in het Latijnsche *de*, *dif*, *ar*, *e*, *ex*, *au*, *dis*, *am*, *re*, diezelfde privatie. En hebben wij het niet dubbel in het woord *ebbe*, in tegenoverstelling van *vloed*?

Bit, *bijt*, hetwelk winters in het ijs gehakt wordt; van *bijten*, openen.

Blastig, op eene lastige wijze haastig zijn, veel omslag maken, winderig zijn. IJslandsch *blastr*, *flatus*, *spiramen*, geblaas.

Blier, blijde, vrolijk, vriendelijk, mild, goedgustig. IJslandsch *bliðr*. BILDERDIJK zegt *blij* is zamengetrokken van *be-lie*, van het oude Fransche *lie*, waarvan *liësse*, Latijn *laetus*.

Bodden, zwaren arbeid verrigten. IJslandsch *baearbot*, de beste der bedienden.

Bolle, bul of stier. IJslandsch *bauli*, een stier, *baula*, eene koe, *at baula*, mugire, loeijen gelijk de koeijen.

Bollepraam, bij den Heer WASSENBERGH een plat, bij mij een bol of hol, vaartuig of praam, geschikt om vee en andere zaken te vervoeren. Is dus niet met het vorige *bolle* verwant. Dat de doffe *o* hierin gehoord wordt, zal, mijns oordeels, de afkomst niet schaden; het is alleen dialect.

Boonen, het vee op stal water geven, of drenken. De Heer WASSENBERGH heeft alle Friesche woorden door Hollandsche klanken aangegeven. Het is *bornen*; de *r* wordt niet gehoord, doch de *o* bijna als *oa* uitgesproken. Van hier dat sommige dit woord *boannen* schrijven.

Briet, stuk turf, brit; IJslandsch *at britia*, in partes dividere, in deelen verdeelen; oud-Friesch *britsen*, gebroken.

Brimzout. In het zeggen: dat is zoo zout als brim; IJslandsch *brim*, de branding der zee; *brim-saltr*, praesaltus, zeer zout.

Brodze, hoop; IJslandsch *bryddr*; de *y* is in het IJslandsch nagenoeg *u*, gespits, cuspidutus.

Brodzig, broeiend, dat is, broedzig.

D.

Deeg, best, braaf, goed, voorzigtig, edel. *Dat is een dege kerel*, dat is een braaf man. IJ-

landsch *tiginn*, dignus, nobilis, waardig, edel. Oud-Friesch *tige mooi*, zeer mooi. Het oude *degen*, voor held, afkomstig van *dijgen*, *dijen*, hoort hier ook toe. Zie MELIS STOKKE VAN HUYDEKOPER, II, 315. In het Hoogduitsch gebruikt men dit woord alsnog.

Deilis, oneens. IJslandsch *deila*, oneenigheid; verwant met *deelen*.

Diep, vaart, gracht; van *diepen*, *diepmaken*; dus het *gediepte*; *gegravene*.

Doen, kosten, gelden (zie het bijvoegsel bij WASSENBERGH); van *do-en*, *do-gen*, *deugen*; verwant met het IJslandsche *dád*, virtus, *deugd*. Wat moet dus *doen*, dat is, wat is de waarde, de *deugd* daarvan.

Doorkast, gekkenhuis; IJslandsch *at dara*, den gek spelen; *darekista*, gekkenkamer of huis.

Doordraven, zonder zin of verstand spreken; *wat draaft hij door*, zegt men van iemand, die maar voortpraat zonder nadenken; IJslandsch *at drafa*, obscure loqui, duister, onverstaanbaar spreken.

Dragemelk, afgeroomde melk; van *trekken*, *af-trekken*, *afnemen*; *afgetrokkene melk*.

Dreeg werk, getrokken, uitgerekt werk, werk, hetwelk lang duurt, en er op aan komt, om het te doen.

Driest, onbezonnen, alles durvende wagen; *hij is regt driest*, dat is een *drieste kerel*; IJslandsch *dreiss*, insolentia, onbeschoftheid.

Duinsch, loopsch, togtig; verwant aan het IJslandsch *dúni*, vuur, dus vurig, heet.

E.

Eamelen, teemen, door onaangename redenen vervelen; verwant met *amelaar*, hiervoor; dus ook lastig zijn.

Eester, bergplaats voor het vee, wanneer het gemolken wordt. *Ess* is in het IJslandsch een lastdier, ezelin; Angelsaksisch *ersc*, eene diergaarde.

F.

Fenne, grasland; in tegenoverstelling van hooiland, miede genoemd. Men bezigt het ook voor groenland, in tegenstelling van bouwland. Tegenwoordig beteekent het een stuk weiland, hetwelk uitsluitend tot het weiden gebezigd wordt. Het was oorspronkelijk hetzelfde met *veen*, oudtijds eenen vlakken, effenen grond beteekenende.

Ferm, braaf, dapper; IJslandsch *at ferma*, implere, vol maken, vullen. *Een ferm man*, een vol man, een man, zoo het behoort.

Flappen (uit-), onbedachtzaam spreken. *Hij flappt er maar alles uit*, hij zegt maar alles, wat hem voorkomt. IJslandsch *at flapra*, inconsiderate loqui, onbedachtzaam spreken.

Friselen, *frisselen*, vlechten; oud-Friesch *frisla*, haarlokken, krullen in het haar.

G.

Gaar. *Ergens over gaar komen*, over iets te werk komen; *ik ben er niet over gaar komen*, ik ben er niet over te werk gekomen. IJslandsch *gerd*, actio, handeling; Latijn *gerere*, handelen.

Geld, ledig, onvruchtbaar, droog; IJslandsch *geldr*, droog. *Een geld ei* is dus een onvruchtbaar ei.

Gijs. Iemand in de *gijs* nemen, iemand voor

den gek houden, met iemand spotten. IJlandsch *gis*, *deridiculum*, *cavillatio*, *spotternij*.

Gley. *De lucht is gley*. IJlandsch *glia*, *nitela*, *nitor*, helderheid, blankheid; *gliar*, lichtblauw. Als nu de zon bij betrokkene lucht schijnt, geeft zulks somtijds een flauw licht, een lichtblauw schijnsel, waarvan deze benaming.

Gniezen, smadelijk lagchen, en hiervan ook *spijtsniezen*. IJlandsch *at gnesta*, *superbire*, zich hoogmoedig aanstellen.

Gnob, allerlei klein goed; hetzelfde met *knob*, *knobbe*, *knobbel*, hoek, brok, stukje; dus brokjes, klein goed.

Greeuwen, stukjes vliezig spek of vleesch, is verwant met *rijven*, *rijten*, scheuren; *gerijwe*, het gescheurde, bij zamentrekking, *grijwe*, *greeuwe*.

Greide, wei- of groenland, in tegenoverstelling van bouwland. IJlandsch *at groa*, groenen, groeijen; *ni graer iörd sem adr*, nu groent de aarde als bij ouds. Oud-Friesch *grede*.

Grimmitig, norsch, grimmig. IJlandsch *grimudugr*, *crudelis*, *saevus*, gruwzaam, tirannisch, grammoedig.

Groede, lijkteeken, teeken in het vleesch; hetzelfde met groeve, holligheid, scheur, beschadiging. IJlandsch *at groda*, snijden; *groda penningar*, afgesneden geld. Oud-Friesch *schroden*, snijden; *s-chroor*, kleedermaker.

H.

Haffelen, niet in staat zijn, om behoorlijk iets te doen. Gewoonlijk gebruikt men het van oude tandelooze lieden, die de spijzen met moeite op het tandvleesch kort malen; frequentativum van

I.

12

haffen, dat is, happen. Men zegt het ook van het kaauwen der paarden op het gebit.

Hak, *hakke*, voor hiel, is verwant met hoek. Zie MEIJER, *woordenschat*, III. IJslandsch *haka*, de kin; *hak*, handvat van iets; *haki*, het uiterste van iets.

Hals. Wordt thans gebezigd voor iemand, daar niet veel bij is, een stumpert. IJslandsch *hals*, vir fortis, een sterk, deugdzaam man. Hieruit ziet men, hoe de beteekenissen verlopen; misschien gaf spotternij hiertoe aanleiding.

Harn, hoek, hoekje. Doch *vuurharn* is hiervan niet afkomstig; dit is *vuurdarne* of *dorne*. Zie *Altfriesisches Wörterbuch* van WIARDA, p. 86. *Dörne* is in *Oost-Friesland* nog een kamertje of klein vertrek. Zoo is ook *piselthoanne*, eigenlijk *piseldorne*, van *pisel*, klein (waarvan nog ons *piske brood*, klein stukje brood), en *dörne*, kamertje. Het is het kleine huisje, waarin de landlieden gewoon zijn des zomers den pot te koken. Zie verder *piselen*.

Hemel, schoon, zindelijk, knap; van hier *hemelen*, *ophemelen*, *huishemelen*. IJslandsch *hemill*, tutela, custodia, verzorging, bewaring. Ons woord *hemel* zal dus bewaarplaats kunnen beteekenen. *Hemel* is dus verzorgd, opgered, en dus zindelijk; *hemelen*, opredde, verzorgen, zindelijk maken. In *hem*, omheining, afschutting, ligt de grondslag.

Hiede, ruw vlas of werk. IJslandsch *at hyda*, ontvellen; *hydr*, het ontvelde. En hiermede schijnt ons huid ook in verband te staan.

Hokken. *Die man en vrouw hokken*, dat is, als ongehuwden gelijk man en vrouw met elkander

leven. IJslandsch *hoka at konim*, incumbere mulieri, eene vrouw beslapen.

Hunkeren, omhunkereren, niets doen. IJslandsch *at hunkra*, cunctari, morari, toeven.

K.

Kat, heisterkat (WASSENBERGH schrijft *heistergat*), eene vrouw, die zich overal mede bemoeit, alles door spreken en doen beheerschen wil. Het IJslandsche *katr* is lustig, vrolijk; het Zweedsche *kat* overgeven gierig; het Deinsche *kaad* slecht, geil; en hiermede zal het wel verwant zijn. Van hier dan ook het spreekwoord: *dat is een kat van een wijf*, en van een klein meisje, dat deze geaardheid heeft: *een klein katje*.

Kamp. Zoo zegt men eene *kampreed* voor eene reed of rid, welke onbeslist is, waar geen van beide partijen gewonnen heeft. Deze uitdrukking: *het is kamp*, schijnt ons uit de ordalia overgebleven te zijn. In de *Willküren der Brockmänner*, bij WIARDA, § 78, wordt gezegd: Wanneer twee om een land twisten, en zij beide zich beroepen op vaderlijk erf, en geen hunner eenig bureu bewijs aanbiedt, of dat zij beiden bureu bewijs aanbieden, dan is het kamp (*sa is comp*). Daar nu beide geene, of beide even voldoende bewijzen hadden bijgebracht, en men dus geene beslissing konde nemen, zoo moest het verschil door eenen geregtelijken tweekamp beslist worden.

Kif, run, gemalen eikenbast, welke tot het looijen gebruikt is geweest; schijnt met kaf verwant te zijn.

Klibbe, voor klomp; *klibbe brood*, een afgesneden stuk brood. IJslandsch *klippi*, massa, klomp; *at klippa*, snijden; ons klieven, klieve.

*

Kliemen, morsen; hetzelfde als *griemen*. IJslandsch *at kleimi*, maculare, bezoedelen, bevlecken; *klaemin*, morsig.

Kliemen, talmen, langzaam zijn in het doen; misschien met het vorige verwant, als ook met klemmen, hetzelfde als kleven. *Klamei*, drek, in *hondeklamei*, album Graecum, of, volgens BILDERDIJK, album $\chi\omega\sigma$, schijnt hier mede toe te behooren.

Klyn, het zwartachtige vette van den grond. IJslandsch *kliningr*, laetamen terrae; verwant met klei.

Kloek, spaarzaam, vlijtig, vernuftig. IJslandsch *klókr*, prudens, callidus, voorzigtig, slim; *klókindi*, prudentia, solertia, voorzigtigheid, kloekheid, ijver.

Kloeren, klaauwen. *Gij zult er uwe kloeren (handen) van afhouden*. IJslandsch *klora*, laceraatio, scheuring, rijting; *klor*, fricatio, klaauwing; en hiermede verwant ons *kloer*, werktuig om mede te klaauwen; de klaauwer.

Knibbel, knie. *Hunsingoër landrecht*, bl. 26 (*verhand. Gron. Gen. pro exc. jur. pat.*, deel II), vindt men *knibla*, dat is, knieblad; aldus waarschijnlijk genoemd naar het platje of blaadje, hetwelk men voor de knie heeft. *Knie* heeft in het Friesch de beteekenis van gewricht, graad van verwantschap enz.

Kniezen, zich kwellen, vooral uit nijd en gierigheid. IJslandsch *knuskun*, oppressio, onderdrukking. Ons *kneuzen* behoort hier mede toe, dus zich zelven verdrukken, kwellen.

Kooren, braken. IJslandsch *gor*, de excrementen der darmen; *at gora*, kooren.

Kraamwaarster, voor baker; oudtijds de warige genoemd; woordelijk kamerbewaarster. In het IJslandsch is *kra* een hoek van het huis, vertrek, kamer; denk hierbij aan onze kramen op de kermissen. *Kramen*, voor in het kinderbed komen, is niets anders, dan kameren, zich in een vertrek onthouden, en is overdragtelijk hiervoor gebruikt. Zoo zegt men ook: *Hij houdt zijne kamer*, voor hij is ziek, ongesteld.

Kreeuwen, kibbelen. IJslandsch *at krefia*, exigere, eischen, vorderen.

Kroode, kruiwagen; zoo ook *kret*, *mistkret*, voor mestwagen, mestkar. IJslandsch *kerra*, Angelsaksich *craet*; Engelsch *cart*, een wagen.

L.

Leppe, *lep*, spade. Verwant met *lepel*, en dit met *laaf*, eene vlakke. IJslandsch en Kimbrisch *lofi*, het platte der hand; Friesch *lewyn*, bekken; IJslandsch *lepill*, cochleare; *laefd*, het breede der hand. Ons *leppen*, IJslandsch *at lepia*, op de wijze der honden likken, schijnt hiermede verwant. Zet men den sibilant (*s*) er voor, zoo krijgt men slabben, slikken, slippen, slepen, slijpen enz.

Liep, kievit, vanellus. IJslandsch *lipr*, facilis. agilis, gemakkelijk, vlug, gezwind, dus genoemd naar zijne vlugheid in het vliegen en loopen; bij uitnemendheid de looper, de springer.

Lobben, voeten, met verachting gezegd. IJslandsch *löpp*, planta pedum, voetzolen. Of wil men het liever met BILBERDIJK ongemanierde stukken vleesch noemen, ik heb daar niet tegen.

Luumsk, slinksch, listig. IJslandsch *lymskr*, callidus.

Luunsk, op eene geheime wijze. IJslandsch *laun*, clam, heimelijk.

M.

Mikkebrood, grof brood; van mengen, mingen, mikken, aanmengen, dus aangemengd, niet zuiver brood. Als wittebrood, ook alleen *mik* genoemd, schijnt het verwant te zijn met het IJslandsche *mikilatr*, splendidus, magnificus, uitstekend.

Mot. In de *mot* hebben zegt men, als men iets van een ander verwacht of vreest, dat hij onvoorziens doen wil. *Ik heb je al in de mot*, ik denk al op u, ben op u verdacht. *Mod* is in het oud-Friesch animus, gemoed, gedachte.

Mosk, musch, schijnt, even als de kievit (*liep*) wegens zijne vlugheid, van de grijze stofkleur haren naam te hebben gekregen. IJslandsch *mosk*, stof. In het Sageltherland heet zij *tuneger*, tuinbewoner; deze zijn aldaar des winters zeer schadelijk, daar zij de velden en tuinen vernielen; waarom ook op de vangst van een zeker aantal van dezelve eene belooning gesteld is.

N.

Na geraden, langzamerhand, trapswijze, van lieverlede; dat is, *na gerade*, *na berade*, na overleg, na raad gepleegd te hebben.

Nietelig, stootachtig, van koeijen gezegd; die koe is *nietelig*, is stootende, wil gaarne stooten. In het IJslandsch vind ik *nöturlegr*, gescheurd; misschien hiermede wel verwant.

Nuinders, schelpen. Deze benaming schijnt aan het geluid, hetwelk zij maken, als men er op loopt, te moeten worden toegeschreven. IJslandsch *at núnna*, cantillare, neuriën, zingen, mompelen.

O.

Ois, oog, tot vastmaken van kleederen. *Haak en ois*, haak en oog. Deensch *oïne*, *oyne*, oculus, oog; hiermede waarschijnlijk verwant.

Olijk, ziek, krank; de Groninger zegt *kohijk*, dat is, kwalijk.

Omstaan leeren, in de spreekwijze: *Die zal omstaan leeren*, dat is, die zal nog vrij wat moeite hebben, om zich aan iets, dat hij niet gewoon is, en waar de nood hem toe gebragt heeft, te gewennen. IJslandsch *omstáng*, moeilijke bezigheid.

Onkwaad, onkruid, ongedierte enz. Het IJslandsch heeft *quaddr*, salutatus, welkom, en *óquaddr*, onwelkom; en dit schijnt weder verwant met het Friesche *quetha*, spreken; men zoude het dus het ongeroepene, niet verzochte, onwelkome kunnen noemen.

Onleeg, dat is, niet leeg, niet ledig, dus werkzaam; *onlege tijd*, de werkzame tijd der landlieden. In de *Jurisprudentia Frisica*, tit. V, wordt van twee onlege tijden melding gemaakt, de hooien koorn- of oogsttijd.

Ontboksen, ontkapen, ontfutselen, in het geheim afhandig maken. Komt zeer waarschijnlijk van *bo*, bezitting, waarvan ook ons *boedel*. *Ontboëgen*, *ontboksen*, onteigenen.

Ontijd, ongeschikte, onvoegelijke, ongelegene tijd. WASSENBERGH haalt hier de *Oude Friesche wetten*, p. 236, bij aan, om het te bewijzen; doch heeft het woord aldaar niet begrepen. Het *ontijd* aldaar is in den vroegen morgen, overdragtelijk voor de Misse gebezigd. Men zal daar moeten vertalen: Wanneer er eene vechtpartij aan-

gevangen is onder de Misse, op Paaschmorgen, Pinkstermorgen en op Kersmorgen in de kerk. Ik meen, dat BILDERDIJK dit ook voor de Misse neemt. Op deze feestdagen geschiedde vroeger de misse zeer vroeg, hetwelk op den laatsten feestdag alsnog het geval is.

P.

Pielen, aanpielen, zich met iets generen, zijn dagelijksch werk van iets maken, iemand onderhoud verschaffen; zoo als: *Ik piel mei myn mem an*, ik onderhoud mijne moeder. IJslandsch *at pula*, servire, dienen, schijnt hiermede verwant. *Hij pielt met de kooltjerij*, zijne bezigheid is de groenteteelt. *Laat er mij maar met aanpielen*, laat mij daarmede mijnen gang maar gaan. *De ore steden fan Ionien pielden*, om dit scheel del to lizzen, de andere steden van Ionië hielden zich onledig, om dit verschil neër te leggen, te doen ophouden.

Piselen, kouten, eigenlijk keukenen, zich in een klein vertrek, zoo als de keuken, ophouden, wonen. *Pisel* beteekent iets kleins, gerings, en daar de keuken gewoonlijk het kleinste vertrek van het huis is, overdragtelijk daarvoor gebezigd. Daar nu de landlieden gewoonlijk in de keuken wonen, en aldaar hunne gewone vrienden ontvangen, zoo heeft men dit *piselen*, keukenen, genoemd. Kwam nu een jongman bij een meisje, dan kwam hij in de *pisel* (keuken), en *piselde* (koutte) met het meisje. *Piseljen for donsjen*, zal dus kunnen beteekenen: dat men eerst een bezoek bij een meisje behoort af te leggen, voordat men haar op eene kermis te dansen vraagt.

Poesten, blazen. Deensch *puste*, van hitte blazen. Iemand eene *poest* om de ooren geven, schijnt verwant met het IJslandsche *at pustra*, colaphum impingere, eene oorvijg geven.

Pungen, oppotten, vergaderen, geld opgaren; IJslandsch *at punga*. *Ponge*, beurs, geldbeurs, is *be-o-ing*, beronding.

R.

Raagen. *Het huis uit raagen*, het huis schoonmaken; de kleine schoontijd in het najaar. Schijnt met het IJslandsch *at raka*, radere, deglabare, zamenschrabben, verwant.

Reed, *schaats*; *reedrijden*, *reedslippen*, van *rijden*; *rede*, het werktuig om te rijden, inzonderheid van *schaatsen* gebezigd. Hiervoor zegt men in *Groningerland* *scheuvel*, welk woord, in *Friesland* niet in gebruik is. Men zie HOEUFFT, *Breda's taaleigen*, in voce.

Reeuw, allerlei gereedschap, ook huisraad. Schijnt verwant met ons *gerief*.

Rek, *rak*, het gedeelte eener vaart, daar dezelve van de meest plaatshebbende rigting afwijkt. In het IJslandsch is *rak*, eene waterloop, alveus.

Rimpen, onbezuisd, onbezonnen, onbehoedzaam, onvoorzigtig. IJslandsch *at ramba*, vacillare, slingeren, waggelen.

Ritten, *rijten*, vlagen; in *Gelderland* stormen; ook schuur, windschuur, windvlaag, bij *riten*, bij tusschenpozingen. IJslandsch *rid* en *hrid*, tempus breve, een kort tijdstip. Met dit woord schijnt mij *ruk* en *rukwind* voor stormvlaag verwant. In het IJslandsch is *rök* windvlaag, dat aarde en water in de lucht stuift; *roka*, warrelwind; *rokvidri*, ingens procella, thypon, woedende storm.

Roesen, gissen, ramen; IJslandsch *at russa*, sybarissare, bij de roes en soes heen leven; Deensch *leve in sus og dus*.

Roof, van garen of sajet. IJslandsch *rofa*, cauda, staart.

Rook, van hooi; voor tas, opper. Of dit met het IJslandsch *rekiur* en *rök*, nat hooi, verwant is, durf ik niet te bepalen; *roche* is in het Fransch eene rots, dus ook hoogte, uitstekendheid. BILBERDIJK noemt het *roo-ig*, opstijging.

Rooster, draai, omloop; misschien verwant met *rondster*, dat is draaister. *Rooster* als aanwijzende de omloopende ambten, is mijns oordeels verwant met *rusten*. IJslandsch *röst*, lapsus milliare, pausa, rust, oponthoud.

Ruften. Bij de Friesen kleine dekens, waarmede men de kleine kinderen bakert (verwarmt). In het Friesch is *hróf* het dak, dus deksel, bedekkingen.

Ruide, schurft; IJslandsch *ryd*, roest; *hrydr*, crusta vulneris, korst der wonde; *hrydunlegr*, squalidus, turpis.

Ruigelen, strooijen, vallen laten bij kleine gedeelten. IJslandsch *at rugla*, confundere, vertere, verstrooijen.

Ruip, *ruup*, rups. IJslandsch *at rupsa*, spoliare, rooven; *ruplari*, een roover, wegens de eigenschap van het dier, misschien aldus genoemd, daar zij de boomen en planten berooft of vernielt.

S.

Sangerig, wordt gebruikt van melk of brij, welke aangebrand is. IJslandsch *sangr*, adustus, verbrand; verwant met ons *sengen*, *gesengd*.

Schendspruten, sproeten, zomersproeten. IJslandsch *skinn*, het vel, dus sproeten in het vel; het *schim* der huid zegt men alsnog voor de oppervlakte der huid.

Schevel, guit, guitje. IJslandsch *sköll*, spotternij.

Schoer, regenbui, regenvlaag. Gothisch: *skura*, imber, *skairo*, ventilabrum, GRAMM, *Deutsche Grammatik*, I, 41 en 48.

Scholperen. Wordt gebruikt van water, of ieder ander vocht, hetwelk in een vat bewogen wordt. IJslandsch *at skálpar uppa*, forte evenire; *skolp* eluvies; *at skolpa*, diluere, vlieten, spoelen.

Schotel. Dit is *schodel*, voer *schowel*, *schuiwel*, schuiver, grendel; schuif, welke men tot het sluiten der deur gebruikt.

Schriemen, huilen, schreijen. IJslandsch *skrimta*, crepere, stridere, knerssen.

Sleeuw, dom, onhandig, onoplettend, traag, stomp. IJslandsch *slefa*, phlegma, humor stagnans.

Slege. Eene groote zware hamer; IJslandsch *sleggia*, grandis malleus, verwant met slaan, dus: slaander.

Slier, lui, morsig mensch. IJslandsch *sljar*, hebes, tardus, langzaam, bot.

Snier, zelfkant, uiterste zoom van het laken. IJslandsch *snura*, taenia, een lang smal lint of snoer van wol, garen of zijde.

Snik, *snikke*, eene spitse schuit, voor de binnen- en kleine wateren zeer geschikt. IJslandsch *snákr*, *snókr*, *sneckia*, jaagschuit, in *Groningerland* noch *snikke* genaamd; Deensch *snekke*.

Stalt, steigertje. IJslandsch *stal*, praereptum quid, iets steils, afgebroken; *stallr*, prominentia

in rupibus, ut etiam plurimis rebus, verhevenheid, iets dat uitsteekt.

Stiemsck, *stuumsk*, hoofdig, koppig, stug, stroef. IJslandsch *stemma*, rigiditas, stijfheid; *stamr*, stijf, hard, onbuigzaam; ook hiertoe zal de uitdrukking: *wat ziet hij stemmig* (stroef) behooren.

Stoeke, tas. Van koorn sprekende. IJslandsch *stackr*, congeries, eene verzamelde hoop; Deensch *stack*. Eene stoek of rook hooi heet in het IJslandsch *heystackir*.

Strik, deugniet. IJslandsch *strackr*, nequam.

Struunsk, bedriegelijk. IJslandsch *struus*, fallacia, bedriegelijkheid.

Suip, karnemelk. IJslandsch *saup*, *soppa*, *sup*, zure drank.

Suitelen, zoetelen, allerlei waren, op welke wijze ook, uitventen. IJslandsch *sysla*, negotiari, handelen, handel drijven.

Swee, op zwee leggen. IJslandsch *swaedi*, een open veld; dus op het open veld leggen om te droogen. *Svedia* beteekent: met een ijzer villen en heeft in den onvolmaakten tijd *svaddi*, waartoe nu *zwade*, secula, falx, zal behooren. Het hooi ligt op het *zwad* zal dan beteekenen: ligt op het afgeslagene. Men zie het tegenovergestelde bij WASSENBERGH, bl. 102.

Swelen. Het hooi, dat op *zwee* of op het *zwad* ligt en droog is te zamen brengen, ophoopen. VAN WICHT, *Oostfr. Landrecht*, p. 21, leidt dit woord af van het oud-Gothisch *swiglan*; Angelsaksisch *swegan*, tinnare, schellen, klinken; en voegt er bij: Wijl er bij en na de hooijing of zweling, waarin gedeeltelijk de grootste zegen voor

Friesland bestaat, gelijk in het land van *Kanaän* bij het schaapscheren, vele vreugdeteekenen, door eten en drinken, zingen en klinken enz., zoo wel voorheen als nog, bedreven werden, zoo hebben de ouden dit werk, of het hooijen zelven, *swilan*, *swiglan* of *swelen* genoemd. Ik voor mij zoude het met het vorige *zwee* verwant houden.

Swidig, sterk, magtig, veel; schijnt met het Angelsaksische *swide* verwant.

T.

Taalen naar iets, voor trek tot iets toonen. IJslandsch *theli*, animus, mens, de ziel; *at thela*, trek tot iets toonen.

Taate, zog. Het oud-Friesch heeft *tetinge*, voortbrengsel van den grond. IJslandsch *tad*, laetamen terrae, het mesten, en *at taedia*, mesten, schijnen hiermede verwant.

Teems, zeef. IJslandsch *at temsa*, languide agere; *tems*, mora, actio languida, langzame handeling. Ons *teemen* schijnt hiermede verwant.

Teren, in de beteekenis van vouwen, schijnt verwant met het IJslandsche *at tyra*, half open staan, en ons *turen* met de oogen.

Teil. Over kop en teil in het water vallen, over hals en hoofd. Dit *teil* is het IJslandsche *heili*, cerebrum; oud-Friesch *heile*, de nek, hals.

Tjanteren, keffen, kijken. *Zij tjantert den heelen dag*, zij kijft den ganschen dag. IJslandsch *tiadr*, gezegd, gesproken. *Tjaddereren* of *tjanteren* dus aanhoudend praten, dat is hier: keffen.

Tiemen, heet bij de Friezen het hooi, hetwelk tot eenen langen streek, *wudzze* (IJslandsch *vedset*, depositus) genoemd, is zamengezweeld, met paar-

den tot eenen hoop optrekken. IJslandsch *at thembaz*, opzwellen, overdragtelijk ophoopen, in hoopen brengen. *Tiemen, tsiemen, samen*, hetzelfde met zamenen, zamelen.

Tille zoude, volgens WASSENBERGH, eene kleine soort van brug zijn, hoedanige ten platten lande gevonden worden. Wat is dan *Kingmatille*, in de vaart van *Leeuwarden* naar *Franeker*, en *Enumatille*, in die van *Stroobos* naar *Groningen*? Het is de tiller, heffer, drager. *De verkleinende vorm is tiltje*. Dit is waar, en beteekent een klein brugje, bedekking over een watertje. IJslandsch *tylur*, meerv. daken; *dula*, velamen, stragulum, deksel, schijnt hiermede verwant. Z. H. Geleerde zegt verder. De grootere heeten *barten*. Hoe hij op dit denkbeeld gekomen is, begrijp ik niet. *Barte* is bij mij eene losse noodbrug, uit twee stijlen of balken, evenwijdig van elkander geplaatst, en door planken vereenigd, bestaande, welke dient om het hooi en koren uit de landen over de slootten te halen, en na dien tijd gewoonlijk geborgen wordt. *Barte* is niets anders dan haarder, heurder of drager; IJslandsch *at bera*, dragen, heuren.

Toele (tulle) heet gewoonlijk in *Friesland* een klein eenvoudig zitbankje, dat bij het melken der koeijen gebruikt wordt. IJslandsch *tuli*, een stompe paal; en wat is het anders?

Toel, voor mond. IJslandsch *tóta*, snavel, bek.

Torn (toan), poos, ruk, oogenblik. IJslandsch *at turna*, invertere, omkeeren, omwenden.

Trang, garstig. IJslandsch *drengr*, coarctatus; *at drengia*, coarctare; Deensch *gjör trang*, nauwer worden, zamentrekken.

Tuil, tuilen, iemand op den tuil houden, en bij *tuiltjes*, niet meenend. Verwant met het IJslandsche *dutr*, gekheid, en ons *dol*.

V.

Verspreken, kwalijk spreken, schelden. Dit *ver* is het oud-Friesche *wr, wrre, wer, wir*, erg, slim, kwaad.

Vlag, kroos, dat in het water groeit. IJslandsch *flack*, evagatio, omzweving. Bij uitnemendheid het zwevende genoemd.

W.

War, eene zekere maat, welke niet meer in gebruik is, dan alleen bij verkoop van watervogels, als: een eendvogel is een, twee halve ook een, drie talingen ook een *war*. In het IJslandsch is *varda*, mela, scopus, statua mercurialis.

Wek, wak, gat of opening, welke door stroom of wind in het ijs gehouden wordt. IJslandsch *at vaka*, glaciem perforare, het ijs doorboren, eene opening in het ijs maken.

Wylij, verlept, verwelkt. IJslandsch *velgia*, laauwheid, en hiermede is ons f-laauw, met de aspiratie f, verwant.

Wijlen, hetwelk gebruikt wordt, als men van eenen overledene spreekt; bij voorbeeld *wijlen JAN PIETERS*. Is afkomstig van het oude *vallen*, voor sterven, dood zijn. IJslandsch *at falla, at fella*, en *fellinn*, overlijden, en overledene. Dus: *weduwe wijlen JAN PIETERS*, weduwe van den overledenen JAN PIETERS.

Wouter, zuiglam, ooilam, dat is: *voeder*, die gevoed wordt. IJslandsch *fódr, fôdr*, pastio, pastus; *at fodra*, nutrire.

